

'Da'/'når' i historisk pres. ved ikke gjentatt handling

I historisk presens, hvor det i grammatisk nåtid fortelles om noe som allerede er skjedd, har reglene for bruk av «da» og «når» tradisjonelt vært de samme som ved fortelling i grammatisk fortid («Da N.N. får høre det, blir han rasende» = «Da N.N. fikk høre det, ble han rasende»). I dag er det en tendens til å generalisere «når», muligens fordi mange språkbrukere ikke mestrer distinksjonen mellom historisk presens og presens brukt om fremtid («Når N.N. får høre det, blir han rasende» = «Når N.N. får høre det, kommer han til å bli rasende»).

A. 'Da'

1. Da de er midt foran bykser Oliver ut på veien.
 - K. Hamsun, *Konerne ved vandposten*, Oslo 1955, s. 193)
2. Da han går iland er han fuld av viden og kan samle sine kjendinger om sig til rapport.
 - Hamsun, *ib.*, s. 193
3. Og da damperen naar fjordbunden og lægger til med sine turister, staar nogen av dem likesaa godt videre indover land paa de hvite stille vinger.
 - H. Kinck, «Kjølsprets fugler» (1923)
4. [. . .] og da jeg endelig ror hjemover, lyser fuldmaanen mig nedover Saanas bugter [. . .]
 - Nils Kjær, *Essays og epistler*, Oslo 1990, s. 50
5. Da hun åpner øynene mot lysspillet, står det en liten kar oppreist i sengen ved siden av.
 - Arne Vaagen, *Speilingen og virkeligheten*, Oslo 1953, s. 99
6. Da han drar til Nice for å pleie sin lungesyke, utnytter han også tiden til å skaffe bøker til biblioteket i fødebyen Taganrog.
 - *Verdenslitteraturens historie*, bd. 10, Oslo 1973
7. Da Orfevs stiger ned i skyggenes verden, stemmer lyren og synger om sin kjærlighet og sin lengsel til den døde hustruen, blir alt stille.
 - *Verdenslitteraturens historie*, bd. 3, Oslo 1972, s. 45
8. I det store og hele var i åttiårene de livskilder som lyrikken helst søker sin næring av så tilbaketrengt, ja undertrykt, at da de omkring 1890 på ny veller frem, skjer det formelig som et opprør.
 - F. Bull, F. Paasche, A. H. Winsnes, *Norsk litteraturhistorie*, bd. 5, Oslo 1937, s. 217
9. Så tar han fatt på avisene. Da han har lest en stund, foregår det en underlig forandring med ham.
 - Stein Riverton, *Morderen fra mørket*, Aschehoug 1990, s. 183 /først utgitt 1914/
10. [. . .] Det er Carlos som taler, da han tar imot den store litterære Cervantes-prisen for sitt forfatterskap.
 - Simen Skjøsberg, *Den grufulle nytelse. Epistler om lesningens mysterier*, Oslo 1990
11. Den lille serveringsdamen kikker forskrekket opp av nasjonaldrakten da hun får øye på det veldige monstret [. . .]
 - Vetle Lid Larssen, i: *Aftenposten*, morgennr., 8.6.1991
12. Da vi triller nedover den humpete veien, senker blått kveldslys seg over en uanselig husklynge.
 - *A-Magasinet*, 1991, nr. 21
13. Da vi står i døren og sier vemodig farvel, spør jeg om hans far fant noen skatt.
 - Claudio Magris, *Donau*. Overs. av Kjell Risvik, Oslo 1991, s. 390
14. Silvester er en ungkar på 76 år, som aldri har hatt med barn å gjøre, og blir helt hjelpeløs da han får besøk av syvåringen Katharina.
 - *A-Magasinet*, 51/52, 1992, s. 65
15. Men samholdet i familien settes på harde prøver da den eldste datteren gjør opprør.
 - NRK, *Tekst-TV*, 15. mars 1992 (filmomtale)
16. Der overhører han tilfeldigvis en samtale som ikke blir uten betydning da det skjer et mord på flyet hjem til London.
 - *Aftenposten*, morgennr., 30.12.1993 (filmomtale)
17. Line [. . .] tvinges til å begynne et nytt liv da mannen blir lagt inn på sykehus.
 - *Aftenposten*, morgennr., 30.12.1993 (filmomtale)

18. I siste akt trer en husmor [...] inn i sin egen såpeopera-verden da hennes TV-idol [...] helt uventet ringer på døren.
 > Aftenposten, aftennr., 24.2.1995 (filmomtale)
19. En mann ringer brannvesenet og melder fra om en brann på hotellet der han bor. Da brannvesenet kommer, er mannen død.
 > Aftenposten, morgennr., 2.3.1995 (filmomtale)
20. Oppe i det hele er Scalis kone klar til å føde, men da hun må kjøres til sykehuset, er det Cyd som følger henne dit.
 > Aftenposten, morgennr., 3.3.1995 (filmomtale)
21. Stor blir derfor lettelsen da vi utsettes for dandy damete drakter med skreddersydde former [...]
 > Aftenposten, morgennr., 17.3.1995 (motereportasje)
22. Men da Ivan går fra forstanden, styrter Smerdjakovs gudebilde i grus.
 > Bokvennen, nr. 1, 1995
23. Han får sine verste anelser bekreftet da Fatter plutselig stikker av til København [...]
 > Aftenposten, 4.11.1995 (TV-programmet)
24. Butikkmedarbeider Steve Manson underholder barna med en modelljernbane. Da forretningskvinnen Jodie Ellis dukker opp i forretningen, går hjertet til Manson i taket.
 > Aftenposten, 23.12.1996 (filmomtale)
- B. 'Når' istedenfor 'da'**
25. Når Hoel står av toget i Oslo tidlig neste morgen, føler han seg stiv og mørbanket [...]
 > Øystein Rottum, Sigurd Hoel. Et nærbilde, Oslo 1991, s. 104
26. [...] og når forlaget starter opp med Den gule serie i 1929, peker Hoel seg naturlig ut som redaktør.
 > ib., s. 140
27. Tolv armenske frihetskjempere [...] er medpassasjerene våre når vi forlater Jerevan med kurs for Nagorno Karabakh
 > Aftenp., søndag 19.7.1992
28. Hun lar seg ikke friste av fasanbryst eller hjortefilet, og blir helt lattermild når den tililende kjøkkensjef for anledningen vil omkomponere litt på dronning Silvias yndlingsrett.
 > Aftenposten, morgennr., 29.8.1992 (Rie Bistrup)
29. Han tror jeg er nederlender. Når han hører at jeg er fra Norge, gjør han meg oppmerksom på at nordmenn drikker som sjøfolk.
 > Aftenposten, 21.3.1993
30. Først når hun får vittighetsbladet Exlex i hende, gjør hun seg sine tanker når hun leser sin manns dikt til Kiss [...]
 > Tom Lotherington, Wildenvey – et dikterliv, Oslo 1993, s. 189
31. Når han lenge etterpå med stort besvær finner tilbake til hotellet, har Gisken flyttet med alt sitt reisegods.
 > Tom Lotherington, Wildenvey – et dikterliv, Oslo 1993, s. 198
32. I kveld: Holly blir vettskremt når hun får vite at private nakenbilder av henne er trykket i et pornoblad.
 > Aftenposten, aftennr., TV-programmet, 3.4.1995
33. Anne Frank er 13 år når hun går i dekning.
 > Aftenposten, 30.4.1995
34. Nihilisten Ivan kollapser imidlertid når hans far blir myrdet av en fjerde og uekte sønn, Smerdjakov.¹
 > Bokvennen, nr. 1, 1995
35. [Verdenspressen] dukker imidlertid fulltallig opp når det celebre paret året etter gifter seg for annen gang [...]
 > Aftenposten, 5.11.1995 (Unni Sunnanå)
36. En kvinnelig TV-programleder har lurt alle til å tro at hun har mann og barn. Når sjefen vil lage et show med hennes familie i hovedrollen, må vennene hennes trå til.
 > Aftenposten, 24.12.1996 (filmomtale)

¹ I samme tekst artikkel brukes også 'da' i hist. pres.